

№4

середа, 10 квітня 2002 року

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Яг

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануци

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

ТЕМА НОМЕРА

Гугле ворбендар нашітк чальоса Солодкими словами не наситишся

Коли пишуться ці рядки, лідерів партій, блоків "зішкрбають" із парканів, електростовпів, щитів. В Ужгороді, Мукачеві, Берегові, інших містах і селах, як і їхні програми, які виявилися схожими, мов сіамські близнюки. Правда, деякі портрети на глянцевому папері ще певний час потішати-муть колишній електорат, себто виборців. Скажімо, у Малій Бийгані. Перед моїми очима пробігають численні зустрічі того вівторка у ромських таборах Берегівщини, району, відомого як своєрідний "бастіон" ескедів (об'єднанні). У згаданому селі (угорськомовному) вулиця Нове життя - суціль заселена ромами. В нинішньому номері газети детальніше буде розказано про мешканців цієї вулиці. Я ж зосереджу увагу на темі розмови.

Отже, за кого голосували - знаю по аптматеріалах. На найвищому стовпі. Чи не так? - звертаюся до молодого чоловіка, який виділявся своєю розсудливістю, неспішними думками про вибори.

А з того електростовпа (лише до десятка господарів родин мають світло, бо неспроможним заплатити за електроенергію - лампочки ілліча виключили) так мило, приязно, можна сказати б природно посміхався "фотогенічний" лідер блоку "За Єдину Україну!" пан Володимир Литвин. Пригадалися окремі факти біографії Володимира Михайловича. Зокрема, прямо чи опосередковано причетні до останніх подій

у нашій державі. Свого часу лідер блоку "За ЄдУ" працював у Міністерстві вищої освіти. Сьогодні ми часто на голубому екрані чуємо виступи пана Литвина. Він уже планує майбутню більшість у парламенті, радий, що можна говорити про 130 чи й більше депутатів... Доправди - одним радість, а іншим - утрачені ілюзії. У той же Малій Бийгані лише троє дітей відвідують школу. В сім'ях уже закінчуються продукти. Лише біда змусила ромів сказати, що підтримають кандидата у Верховну Раду за кожен голос видавали 1 консерву, 1 пачку маргарину, 1 пачку макаронів...

Ось так, пане Литвин!
Час змінює нас. Батько ректора Ужгородського національного університету, який у Хустському виборчому окрузі виборював депутатський мандат у парламент, добирався на Перший з'їзд Народних Комітетів, який ухвалив історичний акт про возз'єднання, на возі з двома кіньми. Син сягнув висот у науці. Має високу посаду. "Нас об'єднували спільні ідеї, спільна праця. Тоді, звичайно, я ще не знав, що Литвин стане главою Адміністрації Президента. Це було наприкінці 80-х." То згадає пан ректор про своє знайомство з лідером блоку "За ЄдУ". Омріяний пропуск у Верховну Раду п. Володимир Сливка не отримав, хоч значна частина електорату - випускники закарпатського вузу, який він очолює протягом багатьох літ. Мож-

ливо, Володимир Юлійович замислиться: чому ж у Малій Бийгані лише троє школярів відвідують школу (як депутат обласної ради опкувався освітою). До слова, в цьому чималому таборі 233 чоловік. На всіх - двоє коней і лоша!

Така арифметика панове Володимирі - Сливка й Литвин!

Зазначимо: ці вибори показали: роми Малої Бийгани "провчили" голову Великобийганської сільради Ласла Гомоші (на території сільради знаходиться й ромський табір). Не вистачило їх голосів, аби він залишився на повторний строк! За неувагу до їхніх турбот, до навчання їхніх дітей...

На Берегівщині на багатьох стовпах (високо!) пишеться й миловиде обличчя молодого голови райдержадміністрації Іштвана Гайдоша. Його девіз - "З людьми і для людей". У вівторок (2 квітня) ми переконалися, як багато для ромів останніми днями зробив пан Іштван - до консерви, пачки макаронів додалися ще 2 кілограми муки... З гіркотого слухали про це. Видно, "добре" господарює в районі пан Гайдош!!! Тепер поповнить ряди парламенту.

Наша газета нещодавно писала про бурхливу передвиборну діяльність деяких кандидатів у Верховну Раду. В ромських таборах, скажімо, на Мукачівщині, чули: "Виктор Дядченко забув про нас. Благое хоч продуктами допоможе. Та й не гордий це чоловік..." Виходить, ілюзіями жив пан Дядченко, говорячи, що люди його люблять, оберуть. Добрий десяток ромських таборів у окрузі, де балотувався і Степан Бобик! Теж не підтримали його...

Те, що журналісти "Романи Яг" під час останнього відрядження бачили і в окрузі, де кандидував у Верховну Раду від СДПУ(о) Нестор Шуфріч, теж переконавало: міфом виявився впевненість пана Шуфріча у тому, що його оберуть на повторний строк...

Ромська мудрість гласить: "Гугле ворбендар нашітк чальоса" ("Солодкими словами не наситишся"). А цих слів чимало лунало на виборчих перегонах.

Юліанна Камська

Вперше голосує Роберт Токар (м.Ужгород)

Очікують батьків із виборів

Як голосували роми кількох районів, кому віддавали свою симпатію, читайте на 4-5 стор.

В ПОШТИ "РОМАНИ ЯГ"

Шановна редакціє!

Дякуємо вам за свіжі номери "Романі Яг". Завдяки тому, що ви висилаєте газети, є можливість роздавати їх усім бажаючим. У нашому університеті на сьогодні триває знайомство з ромською тематикою, і більшість відзначає, що по-іншому почали дивитися на ромський народ. Прочитавши ваше звернення до читачів, знову вирішили надіслати те, що накопичилося, може бути, воно пригодиться для газети. Хотілось також надіслати кілька фотографій для газети, але, на жаль, у нас зараз не працює сканер, тому обмежились лише текстом.

З повагою, Олена Марчук.

Анонс

8 квітня в Ужгороді вперше відзначався Весвітний день ромів. У рамках свята була проведена "Річкова церемонія" на річці Уж. Репортаж про свято читайте у наступному номері газети "Романі Яг".

Ромський табір села Мала Бийгань, що на Берегівщині, розмістився ген-ген на околиці села. За добрих п'ятсот метрів довелось залишити авто і діставатись до табору пішки. Шлях нагадував післявоєнний період.

З електростовпа мило (чи лукаво?!), посміхалися обличчя політиків - "єдина" Литвина та есдепеушника Гайдоша. Подумалось: "місонерів" цих державних мужів навіть страшні дороги не повернули назад. "Похвально" і те, що і цей електорат не залишено поза увагою. Ну-ну, один раз на чотири роки можна згадати і про ромів... Серед громадян України представники цієї народності займають чималий відсоток. Їхні голоси мають також неабияку вагу і ціну в політичній боротьбі (вибори-2002 навряд чи можна назвати політичною кампанією!).

Ну і що тут такого? - подивується читач. Вони б і нічого, та дехто не зважив на те, що серед ромів чимало є грамотних людей, до того ж і таких, хто цікавиться політикою України, світу. - Нас кликали у сільську раду і наказували, за кого ми маємо голосувати, - ділитись 34-річна Горват Юдіта. - Прізвиська Литвина кілька разів повторювали, щоб ми добре запам'ятали. Кажали, що він якусь "їду" пропонує чи ще щось. Але по телевізору ми багато чули про добрі справи Ющенка. За нього чимало ромів віддали свої голоси. А пан Гайдош взагалі гадав, що ми уже

А роми хочуть веснувати

Єсень - село, яке розміщене недалеко від основних транспортних шляхів. Згадується вперше у 1248 році. Населення 1675 осіб, з яких 349 ромів, які, в основному, займаються сільським господарством. Славиться село найкращими каменярями, будівельниками. Значна частина мешканців виїжджає на заробітки в Угорщину, отримавши статус закордонного угорця. 35 будинок пустують.

Земля. Чи отримали її роми? Ірина Бейлівна Фендик - секретар сільської ради:

- Майже кожен мешканець с. Єсень має присадибну ділянку в розмірі 0,15 соток. Землі колишнього колгоспу "Авангард" розпайовані і створено нове сільськогосподарське об'єднання СВК "Газда", очолюване Й.О. Комоні. З числа ромів земельні паї отримали тільки п'ятеро: З.Салко, Г.Салко, Е.Форкош, Е.Салко, Г.Патка. Тільки дві сім'ї мають кошеня, аби обробити свої ділянки. Г.Патка і Е.Форкош померли, тому їхні родинні віддали земельні паї до СВК "Газда".

Наприкінці року ці сім'ї отримали за оренду 2 центнери зерна (пшеницею, ячменем).

Найбідніша сім'я - Бейлі Форкашовича Надь, що проживає по вул. Шумна, 49. До того ж безземельна. Чоловік овдовів, але тільки у жовтні місяці буде пенсійного віку, і ми зможемо йому оформити соціальну пенсію. У нього троє дітей і троє онуків, які ніде не працюють, бо не мають кваліфікації і не можуть знайти роботу.

Як допомагають сусіди, що живуть по той бік Тиси?

- Угорський уряд, знаючи про ситуацію, яка склалася в Україні, допомагає етнічним угорцям фінансово, особливо тим родинам, де виховуються діти. Так, сім'ям, де є двоє дітей і вони відвідують школу, - отримують 20 тис. форинтів на рік (приблизно 360 гривень). Сім'ї, де

виховується одна дитина шкільного віку, отримують лише разову допомогу на суму 2 800 форинтів (приблизно 50 гривень).

Який освітній рівень ромської молоді?

- У школу маленькі діти ходять добре в основному до 4 класу. Потім починаються пропуски занять, учні ледь-ледь дотягують до 9 класів загальноосвітньої школи. 11 класів закінчують одиниці. Діти рано починають допомагати бать-

кам, які беруть їх на підсобні будівельні роботи.

Процалися з мешканцями табору, які готувалися до виборів. Старші з сумом говорили: "Дала б нова влада після виборів землю. Ми хочемо веснувати теж. Адже з чогось треба жити..."

Є.Сюрет, Ужгородський район

На світліні: Ром І.Нірі з с.Домбоки Ужгородського району теж мріє газдувати біля землі.

голови не маємо. Роздавав людям по 1-2 пачки макаронів, муки. А що то є на стільки голодних ромів? Як кажуть, крапля в морі. Лише тепер згадав про нас? За час своєї роботи на посаді голови Берегівської райдержадміністрації нікого не допускав до себе із ромів на прийом. Най за такого чорт голосує, а не я, - Юдіта була відвертою.

Ця розмова відбулася на третій день після виборів, себто 2 квітня. Цього таки дня католицький світ святкував третій день Великодня.

дей його шанують і поважають. За це роми табору довірили Корчію Горвату представляти їхні інтереси у сільській раді. Цього разу він став вдруге депутатом Великобуйганської сільської ради.

А тим часом ми спілкуємося із старшою дочкою пана Горвата - Валерією Ільчак. Вона неохоче відірвалася від мотики, бо готувала землю до садження картоплі, посіву моркви, петрушки.

Ми щороку спочатку аршуємо землю, а потім ще й мотика-

здобути не лише початкову освіту, а й фахову. Інші члени сім'ї родини (загалом у хаті проживає 7 чоловік) також працюють, аби потім зимою не голодувати. Та й про худобину теж треба подбати. Для коней (одна пара, підрастає уже й лоша) заготовляють сіно на частині зі своїх 50 соток, купляють також у людей. Бо кінь - така тварина, що, аби добре працював, то мусить добре і поїсти.

Шестирічний син Юрій прийшов мамі на допомогу. Треба

ного Рітою обдур вдасться вгамувати голосне буркотіння у шлунок. У чотири тарилки Ріта порівну розклала їжу. Старші дівчата кожного по ложці-другій виділяли отого бажаного і довгоочікуваного обду. Ріта з полотняної торби виїняла шматочки хліба, тістечка. Каже, що у сусідніх селах хебракувала вчора. Благо, ще добрі люди не перевелися.

Залишала я цих дітей із запінтанням: "А що ви будете вечеряти?" Понизування плечима дітей породило у мене таке запінтання: "Чим керувались агітатори

"Аби мати "їду", то треба працювати, а не змушувати голосувати "за їду", або Чому ромам Малої Бийгані не посмакувала політична "їда"?

На маленькому окрайчику землі, побіля однієї хати, між кущами винограду, молодими саджанцями вишень, яблунь трудились дві молоді жінки. На подвір'ї гелготали гуси, кудкудакали кури, співом заливався хвостатий красень півень. Вітер рознісив над табором воркотання голубів. Подумалось: тут живе газдівська родина. У чому не помилились. Це обійстя було бірою табору Корчія Горвата. Господар на даний час вдома не було. Разом із сином поїхали зі своїми кінями орати людям у Мукачевський район. Про Корчія Горвата почули чимало добрих слів з уст сусідів, жителів табору. 54-річний ром є прикладом для своїх лю-

ди перекопуємо. За зиму земля кам'яніє, - почала свою розмову Валерія, яку час від часу доповнювала подруга Юдіта, що прийшла допомогти. - У нас землі дуже "пісні", хоч і одбурюємо кінським перегноєм.

- Ви не святкуєте Великдень? - поцікавилась ми.

- Свято уже минуло. Два дні досить було відпочивати (недлю і понеділок). Не будемо працювати, то не будемо мати що їсти. Гріх робити зло, а не копати, - аргументувала Валерія.

З подальшої розмови ми дізнались, що Валерія "непутьовий" чоловік залишив троє дітей, котрим від 6 до 10 років. Дівчинка Чіла ходить до школи. Мріє

було бачити, з яким завзяттям хлопець товк грудки засохлої землі мотикою! Він уже тепер знає, що праця дає їжу.

Обід у ромів: півліко макаронів на 15 ротів

Багатооголося малих ромів привернуло увагу, що і спонукало підійти ближче до дитячих.

11-річна Ріта Олгач керувала процесом. З подругами Мартою, Євою готували обід. Взяла з дому півкілограма (пачку, яку дав кандидат у депутати Верховної Ради України Іштван Гайдош) макаронів, казанок, два самани, назбирала хмизу для вогню. У кіл'яток Ріта всипала макарони. Час від часу помшувала. Столом стала стара ковдра темнозеленого кольору. Порзала цибулину і всипала до алюмінієвої миски, додавши ложку смальцю. Аромат скликав ще з десяток малих ромів. Спостерігала за всім цим процесом, не те що з інтересом. Не могла уявити, як півліко макаронів вдасться розділити на 15 голодних ротів? Ріта виявилась справжньою розумницею. Завернені макарони, промивши холодною водою, процідила через друшляк. Всипала в миску і "задобрила" їх підсмаженою цибулькою зі смальцем та червоним перцем. Діти стояли з надією, що хоч однією ложкою приготовле-

блоку "ЗаЕду", коли клеїли до роги листівки зі зображенням свого лідера, за котрого переконливо доводили, що слід віддати свій голос? На жаль, заглянути до їхніх сердець я не можу. Прикро за людей, які за будь-яку ціну - обіцянку, брехню - прагнуть зайняти тепленькі місця і високі крісла, не відчувуючи при цьому докори сумління...

На зворотній дорозі зустріли стару ромку із сумкою в руці та бесагами на плечах. 76-річна Роза Горват залишилась на самоті зі старістю. Її серце обіймає біль за дітей табору, в якому проживає 20 років, котрі живуть впроголодь. Тому вона з першими проміннями ранкового сонця вирушила в жерби. Каже, що дехто нічого не хотів подати, а проганяв її. Траплялись і такі люди, що, крім хліба, паски, давали ще й тістечка, дрібні колійки.

Що ж виходить? Старожилці, яка сама живе за межею бідності, болісно, що сусідські діти голодують. А от тим, хто зобов'язаний подбати про тисячі нужденних, міяко качути, начхати. Їм би тепленьке крісло...

Косячи сіно на околиці румунського села, Іоніою Стоян, як і інші цигани, виживає на околиці суспільства. Їх вважали вихідцями з Єгипту - звідси й назва "цигани" (англ. "gypsies"). Рома, як багато з них себе називають, насправді ведуть свій родовід з Індії. Сьогодні у світі вони виборюють свої права, намагаючись при цьому підтримувати свою культуру.

"Моє становище унікальне серед мого народу", - говорить Ева Горват, кореспондент, видавець і власниця "Ромського журналу" на угорському телебаченні. Суспільство відвертається від ромів, за словами Горват, бо негативні стереотипи легше сприйняти. Хотілося б, щоб більше ромів мали змогу реалізувати свої мрії. На жаль, дуже часто вони нічого не вирішують".

Ворожність у ставленні до ромів існує майже з часу їх появи в Європі у XIV столітті. Походження ромів, за невеликої кількості письмових пам'яток, огорчене таємницею слова. У різних діалектах ромської мови є свідчення того, що вони прийшли з північної Індії на Середній Схід тисяча років тому і заробляли, працюючи менестрелями, найманими солдатами, кочовими і слугами. Європейці помилково називали їх єгиптянами, а згодом ця назва скоротилася до "gypsies" (англ. "цигани"). Кланова система, що базувалася переважно на їхніх традиційних ремеслах і географії, зробила їх надзвичайно фрагментарним народом. Насправді вони об'єднуються лише у відношенні на прояві ворожості з боку інших - ромів, яких вони називають гадже (англ. "gadje"). Сьогодні багато циганських активістів воліють радше називатися "рома", що походить від ромського слова "чо-

ловік". Проте під час моїх подорожей більшість, говорячи про себе, вживали слово "цигани" (англ. "gypsies"), тож я намагався відтворити, що саме є загальноживаним у їхньому середовищі. У Європі їх дуже скоро почали переслідувати гадже. Церква вбачала ересь у їхній ворожбі, а держава - антисоціальну поведінку у їхньому кочовому способі життя. У різні часи їм заборонялося носити своє самобутнє якраве вбрання, розмовляти своєю мовою, подорожувати, одружуватися одне з одним і займатися традиційними ремеслами. У деяких країнах їх перетворили на рабів. Лише в середині XIX століття були звільнені роми-раби у Румуні. У недавні часи вони були охоплені нацистською етнічною істерією і близько півмільйона загинули під час Голокосту, який роми називають порраймос (англ. "porrajmos") - велике знищення. Їхніх коней убивали, з возів знімали колеса, їхні імена

змінювали, їхніх дружин стерилизували, а дітей насильно віддавали на виховання у неромські сім'ї (так робили у Швейцарії до 1973 року).

Але всупереч пророцтвам про їхнє знищення, як особливої етнічної групи, їхня чисельність зросла. На сьогодні кількість ромів у Європі становить від 8 до 10 мільйонів, що робить їх найбільшою меншістю на континенті. Точне число важко визначити. Ромів завжди не дораховували і режими, які хотіли применшити їхнє місце у суспільстві, і самі роми, воліючи уникнути бюрократів. У прагненні виправити несправдливості минулого, групи активістів можуть нараховувати

мешканці тісняться у хатинках, збудованих із колод і вологої землі. Імпровізовані дахи з листового металу, придавлені камінням і старими шинами, аби поривчастий вітер їх не позносив.

Існує певна соціальна ієрархія. Чим ти бідніший, тим нижче на склони ти живеш. За старішого тут Мікі Горват. У нього рудувате волосся і світлі голубі очі, вуса, як у моржа, і нечітке аматорське татування - пастушка на правому плечі. "Моя пра-пра-пра-бабуся народилася тут, - каже він. - Що було раніше, то щодо цього у мене немає впевненості. Ми перейшли з країни до країни. Але я не знаю, звідки прийшли

муністів. "Ми мали роботу і соціальний захист був кращим і ніхто нас не пригноблював. Тепер, за демократії, усі ці бригоголові (англ. "skinheads") нападають на нас, коли ми йдемо у місто за виплатами."

На Ірену Чокву та її чоловіка напали у 1999 році. Бригоголові накиннулись на нас із засади - вони ховалися за смітниками. Вони били нас у обличчя касетами. Але коли ми прийшли в лікарню і розказали їм, що сталося, нам не повірили. Подумали, що ми побилися між собою. Тепер, коли ми йдемо у місто, то лише великими групами, так безпечніше."

Хоча, їхня культура, здається,

РОМИ - АУТСАЙДЕРИ

Ужгородець д-р Івге Кардашинець, який нині проживає у Сполучених Штатах Америки, люб'язно запропонував газеті "Романі Яє" статтю відомого американського автора Пітера Годвіна "Роми - аутсайдері", яка мала добрий відгук на далекому колишненні. Як колишній журналіст радіо "Свобода", він вважає що дана стаття зацікавить і ромів України.

Пропонуємо читачам уривок із цієї статті.

Більше, ніж є насправді. Сотні тисяч емігрували до Америки та деінде. Роми не висловлюють величезного бажання мати свою країну, на відміну від євреїв, з якими їх часно порівнюють. "Романестан, - стверджує Рональд Лі, канадський ромський письменник, - там, де стоять дві моїх ноги".

Життя ромів у Західній Європі різко відрізняється від Східної Європи, де живе їх переважна більшість. Тут вони проживали півстоліття комунізму, під тиском якого вони musiли перестити до осілого способу життя і асимілювалися. Дуже мало хто з них кочує.

Словаччина - батьківщина близько півмільйона ромів. Іде зростання при загальній кількості населення п'ять мільйонів. Це один з найвищих показників свідчення ромів і гадже. За теперішніх темпів зростання населення роми переважають словаків за кількістю населення уже в 2060 році. Більшість ромів тут живуть поблизу давніх сіл, таких як Германове, що розташоване у передгір'ї Татр на сході країни. Маленький потчок, заромаджений ганчір'ям і пляшками, консервними банками і пластиковими пакетами, протікає через ромську вулицю. Його

мої предки. Ми чули, що походимо з Індії. Принаймні так кажуть білі. Вони кричать нам: "Забийтесь назад у Індію!"

Мікі запрошує мене у свій будинок на верхній пагорб. На мій подив, охайний та затишний у середині. Його сім'я збиралася навколо телевізора. Дивляться свою улюблену мексиканську мильну оперу, дубльовану словацькою.

У жодного рома тут немає роботи. "Останній раз я працював, - Мікі чуває потилицю, - десь у 1989 році. Копає ями. У пошуках роботи ми йдемо у центр зайнятості у місті. Але, коли вони бачать, що ми роми, вони нам відмовляють." Жоден з ромських дітей не вчиться у коледжі. Їх ведуть у спеціальні школи для дітей, що "мають труднощі" і відстають у навчанні. Це відбувається тому, що коли вони йдуть до школи, то не вміють вільно розмовляти словацькою. Така ситуація й у Чехії. Це ще більше замикає коло бідності. "Моєю мрією було працювати офіціантом у барі, подавати їжу та напої, - зазмянє каже Мікі - Я намагався вступити до школи офіціантів, але не вмів добре рухувати."

Роми у Германове живуть на місячні соціальні виплати: 1500 корун (\$32) на члена родини. Як і багато інших ромів, Мікі каже, що життя було легшим за ко-

деградую, роми у Германовце усвідомлюють місце свого клану і з певною зневагою ставляться до ромів із сусіднього села Чмінянське Якубоване. Ірена Конкова притищує голос і шепоче: "Вони їдять собак. Якби ми їли собак, то померли б від огиди." Проте це не стає на заваді комерції. "Ми часто продаємо їм собак", - говорить Ірена.

Коли я кажу Конковим, що хочу їх відвідати, у Мікі розширюються очі. "Будьте обережні, - попереджає він, - вони погані люди і не люблять гадже."

У Чмінянське Якубоване кілька днів по тому я спиняюсь у місцевому магазині, щоб вловити атмосферу. Продавець - словачка ледве стримує лют. Їх усіх треба посадити у паперовий човен і відправити до Африки. Вони неначе сарана. Коли старий сільськогосподарський кооператив закрився, вони обібрали його за якихось два тижні - дахи, вікна, двері. Вони все перерили, все крадуть: наших собак, корів, овочі з наших городів. Тиждень через отриманням соціальної допомоги завжди найгіршої: це коли в них закінчуються гроші. Все, що вони хочуть, це пити, курити і робити, робити дітей. П'ятдесят років тому тут було лише три їхніх сім'ї. Тепер нас усього 400, а їх 1400. І скоро так буде по всій країні."

(Далі буде)

**Пітер Годвін,
переклад із англійської
Ірини Біляської.
Світліни
Томаша
Томашевської.**

Жителі ромського табору у с.М. Бийгань, що на Берегівщині, напередодні виборів були майже всі переконані, якщо їй надали на 4

ВИБОРИ - З НАДІЄЮ

роки залишитись головою сільської ради с. В.Бийгань Ласло Гомошій, а до неї й належить с.Мала Бийгань з окремим присілкою, де проживають роми, то їм, за словами ромського юнака, "кранті".

Ближче знайомство з життям ромів цього присілка показало: людяк був правий. Ось деякі картини з натури.

"Невідкладна допомога - не допомога"

Вона сиділа на узбіччі проїзної дороги, що вела до табору, на стільчику і гріпась на сонці. Своє обличчя, яке ще було припукле, та набрякли ноги, з яких приспустила пензли, вона підставила під перші теплі весняні промені. Здавалося,

існують тільки вона і цей сонячний день.

Розмова незнайомих людей, що наближалася до табору - зацікавила її. Хто це? Може, доктори? Може, допоможуть? Та ні.

Нова система "безплатної" допомоги поставила малозабезпечених людей, а таких у таборі більшість, у безвихідь.

Магда Юрвіана Горват, 1947 р.н. Багато років хворіє на запалення нирок. У середині березня, точніше 18.03.2002 року, стало зовсім погано. Набряк, як спочатку були тільки на ногах, з'явилися на всьому тілі і навіть обличчі. Почала задихатися.

На виклик "невідкладна допо-

мога", хоч із великим небажанням, а все ж прийшла з Берегова. Лікар, який оглянув її у місті, полпеклав по плечах, спитав, чи має вона кошти на ліки і почувши, що ні, відправив хвору жінку додому.

Клятва Гіппократа зараз, мабуть, лише просто данина ритуалу, а не щирі слова "Лікарю, не зашкодь хворому". Хвора жінка змушена була йти пішки через усє Берегово, добиратись на електричці до ст. Бийгань, а потім п'ять кілометрів ще до Малой Бийгань. Пізно ввечері ледь жива добралася додому.

Апендицит

Через два дні, musiло ж так статися, що у сина Бірова Ілчак Тиберя, або як кажуть у таборі Діми почались сильні болі у області живота. Викликали фельдшера і та, оглянувши хлопчика, порадила

терміново викликати "швидку" з Берегова: у хлопчика були всі ознаки запалення апендикса.

Цього разу Берегівські ескулапи поставили питання ребром: або платите нам 10 гривень, або добирайтесь самі. Батьки змущені були погодитись, дивлячись на страждання дитини.

В лікарні до батьків з дитиною поставили по-людськи. Зробили операцію хлопчику і попросили оплатити тільки вартість ліків: 10 гривень за наркоз, 36 гривень за операцію, по 5 гривень медичним сестричкам. На щастя, все обійшлося добре, бо як не як у господарстві є один з п'яти коней-годувальників, що є у таборі. Через тиждень Дімку виписали додому.

Безплатна медицина у нас тільки "слугам народу", які живуть краще, ніж самий народ.

Є.Бойко

ВИБОРИ 2002: А ПРО СТАРЕ

Експрес-інтерв'ю: обнадійливі і не дуже

- Ваші почуття після того, як дізналися, що пройшли депутатом у селищну раду?

Іван Тирпак, біров табору смт Великий Березний, депутат селищної ради:

- Суперник Микола Миколайович Тирпак, колишній депутат, намагався за будь-яку ціну перемогти. Вів себе дуже агресивно. Я поведився згідно з законом. Роми відверто говорили Миколі Миколайовичу, що він за вісім років депутатства мало що зробив. Гуманітарка з районного фонду "Надія", інших теж не вся розподілялася за призначенням.

Я ж під час повеневих бід 2001-го року намагався допомогти не лише гуманітаркою, але й вивчав ситуацію на місці, сприяв, щоб потерпілі збрали відповідні документи. Проведені акти обстеження кожного будинку. Голова селищної ради Василь Михайлович Керещан, який теж виграв вибори, цікавиться життям ромського табору, вникає у проблеми.

Матвій Балінт - Біров Свалявського ромського табору:

Ернест Бучко: "Мені вперше перешкодила працювати за виборчими".

У моїй програмі були серйозні пункти: найперше домогтися телефонізації табору, віднайти приміщення для учнів початкових класів, сприяти підвищенню освітнього рівня молоді, розвитку художньої творчості. Працюватиму разом із активом і багато чого із намченого виконаємо.

Я сам граю на скрипці, акордеоні. Хоч до музики повернути й інші. Маємо фольклорний ансамбль, яким і керую. Виступали на обласному ромському фестивалі. Активні - Кароліна Двордь (танцюристка), Надія Каналаш (співачка і танцюристка), Іван Сурмай (танцюрист). Має окремі сольні номери акордеоніст Василь Словинський. Виконуємо і народні ромські мелодії, й сучасні твори українських та російських авторів. Правда, нам би дуже знадобилися концертні костюми. Намагаємося вирішити цю проблему своїми силами. Але важко.

Наш колектив часто запрошуюють виступати на різних заходах, які організовуються в селищі. Не обходяться без ансамблю й весілля. Проходив у нас і своєрідний музично-пісенний турнір із представниками Свалявського ромського табору. Перемогла наша Кароліна Двордь, який не було рівних у танцю.

Ансамбль наш невеликий - шість учасників. І мобільний. Швидко можемо зібратися, коли запрошують на родинні свята тощо.

"Робити ромам добро, дбати про їхній добробут".

Я дякую виборцям мого табору, які з душею сприйняли мою програму та її основне кредо: захист і відстоювання інтересів ромів на всіх рівнях.

Проблем накопичилося у нас багато, отож буде мені та активу над чим працювати. Робити я не боюся. Навіть не знаючи результатів виборів, я виїжджаю у Хмельницьку область, аби знайти працю для жителів табору, багато з яких безробітні, а робота - це кусень хліба, це навчання дітей, це добробут у хаті.

Почавши передвиборну роботу, я й не сподівався, що не знати як злі сили "відкоригують" мої плани. Далася взнаки давня хвороба. Отож прикувало мене до ліжка. Але я твердо обцяю, що хоч і не став депутатом по виборчій дільниці №36, але те, що обцяв у своїй передвиборній програмі, - намагатимуся виконати. А це і підтримка громадян, позбавлених засобів до існування, і організація розвитку культурно-національних традицій і фольклору ромської національності. Оскільки моїм другим фахом є правозахисна робота, то захищатиму права ромів.

СОЦІАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ "РОМАНИ ЯГ"

- Скільки коштує голос виборця?
- Чи були зловживання під час виборів?
- Чи роми вірять обіцянкам гадже? А своїм кандидатам?...

У деяких ромських таборах Берегівського, Мукачівського, Рахівського, Ужгородського районів та частково в містах Ужгород, Мукачєво, Берегово журналістами та іншими добрими помічниками опитано близько 450 респондентів. І ось які відповіді отримали на підсумок.

с. Мала Бийгань. Тут голоси купувалися за 2 кг муки, 1 пачку макаронів, 1 банку консервів. У Мукачєві за 1 голос давали

комусь 10, а комусь 15 гривень. На вул. Тупикову привезли 2 ящики горілки. Причиститися.

На Рахівщині напередодні виборів почали виплачувати затримані кошти по догляду за дітьми.

У м.Берегово - окремі представники правоохоронних органів не допускали ромів до виборчих дільниць, мовляв, голосуватимуть не за тих, кого треба провести у владу.

У селі Балажирово ромам погрожували розправою, якщо вони не голосуватимуть за тих людей, яких відмічено в папірцях. Стосовно того, чи вірять роми обіцянкам гадже, то 78% опитаних сказали: "Не вірять".

Щодо кандидатів від ромів, то, в основному, вірять їм, бо вони підзвітні, зустрінаються з ними постійно.

Болден (вісарен) пен анда чейрі... те голосинен Повертаються з небес... голосувати

Що не кажіть, а навіть давно померли роми співують своїм землякам. І там, у другому світі, думають, аби їм жилося краще! Де ж таке відбувається? - запитає читач. Розкажемо.

Є на Іршавщині в с. Арданово ромський табір Його мешканці не обділені увагою місцевих чиновників. Напередодні виборів, аби "проштовхнути" в депутати свої кадри, вирішили скористатися послугами тих, чи душі давно вже в раю чи в пеклі.

Ось до прикладу, Марія Митрович, яка 15 років тому пішла з життя. Відплакали її рідні та близькі. Та чи й сподівалися б, що через понад десяток років її запросять голосувати. У запрошенні на голосування записано: "Ваш номер у списку виборців 1114 на виборчій дільниці №54 одномандатного виборчого округу №73. Приміщення для голосування знаходиться за адресою: с.Арданово, сільська рада".

Аналогічне запрошення отримали родичі покійної М.С.Митрович, душа якої відлетіла на небеса півтора року тому.

Не перерахуваємо тих, кого з небес запросили на голосування в с.Арданово. У списках виявилися й ті, хто давно уже не проживає у ромському таборі. Колишній житель табору ром В.О.Коврі, свого часу був засуджений і відбував покарання в тюрмі, де й, на жаль, помер. Яким же було здивування для його рідні, коли вони отримали запрошення під №1135, на участь у виборах!

Яна рн, що роми, котрі не мають із чого жити на рідній землі, у пошуках заробітків відправляються за межі області. Свого часу виїхали у пошуках кращої долі у Полтавську область і родини А.В.Мит-

комісії, як правило, є люди з високою освітою. Мусимо зауважити, що арданівські роми уже боються скаржитися на місцеву владу. Репресії до тих, які, образно кажучи, хочуть багато знати, на-

Шановний (а) Митрович М. А. *Ке*
(прізвище, ініціали)
с. Арданово №414 *22*
адреса місця проживання (виборця)

Запрошуємо Вас взяти участь у виборах народних депутатів України, Депутата місцевої ради та сільських, колишніх, міських голів, що відбудуться 31 березня 2002 року.

Голосування проводиться з 8 до 20 години.

Ваш номер у списку виборців 1114 на виборчій дільниці № 54 одномандатного виборчого округу № 73

Приміщення для голосування знаходиться за адресою:
с. Арданово с.рада
(школа, будинок культури тощо)

ПРИ СОБІ НЕОБХІДНО МАТИ ПАСПОРТ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ АБО ІНШИЙ ДОКУМЕНТ, ЩО ПОВІДУЄ ОСОБУ:
 паспорт громадянина України для виїзду за кордон; тимчасове посвідчення громадянина України; дипломатичний паспорт; службовий паспорт; посвідчення особи моряка; посвідчення члена екіпажу; військовий квиток для військовослужбовців строкової служби

Дільнична виборча комісія

рович та Н.Ю.Митрович, інші. П'ять років минуло, а не забули їх арданівські чиновники. І хоч є дільниця у тому селі Полтавської області, де роми мешкають понад 5 років, а все ж їх люб'язно запросили приїхати у Арданово і проголосувати.

Не хочемо втомлювати читачів переліком покійників та дано вибулих із села, яких кочне заохотили мати у своєму електораті місцеві вожді та вождики, тому включили їх до складу активних виборців.

Лише наївна людина може гадати, що при складанні списків не знали, що роблять. Членами

стають дуже швидко. У портфелі "Романі ЯГ" є і кілька заяв на цю тему.

Арданівці вибирали, як й інші громадяни України, депутатів сільської ради, голову села, нардепа. І лише дивом дивувалися, як хитро, підступно діють високошкольовані люди! Адже закон однаковий для усіх.

Невже нікому нічого не говорять статті Кримінального Кодексу, зокрема ст. 157, ст. 158, інші, який набрав чинності з 1 вересня 2001 року.

Маніпулювати голосами виборців заборонено!

в містечку для ветеранів-залізничників в Україні, які замість своїх квартир отримали тут притулок на старі дні.

Доправди, влада створила на одній окремій невеличкій території - комунізм. Та ще й з Леніном.

Ленін з Чопа нікуди не поїде?

У м.Чоп - велика ромська громада. Молодь неодноразово просила свого депутата Калмана Салко, аби міська рада подарувала батьківщині Леніна його скульптуру. Та й Чоп - ворота

нашої держави. І гості дивуються, що Ленін "ще живий" у Чопі. Невдовзі скульптура зникла із головної площі.

Днями, повертаючись з ромського табору, виявили "пропажу"

ЩО НОВОГО? — ВІДОМО...

Чи жутісарела о гаджо Ігор ле роменгере інтереси про Мукачівського таборо? Чи буде гаджо Ігор захищати інтереси ромів Мукачівського табору?

Хотілося б, щоб це було так. Однак... Того вівторка, повертаючись із відрядження, вирішили передати свіжі газети у ромський табір. Але вже при в'їзді побачили величезну групу людей, які про щось сперечалися. В центрі кола були двоє недавніх кандидатів у виборчий округ №18. Добрих півгодини нам емоційно розказували про те, що відбувалося у день виборів 31 березня.

Втім всі порушення зафіксовані. Подасмо зміст скарги, яка була подана до Мукачівського міського суду.

Відбувалося у день виборів 31 березня. Втім всі порушення зафіксовані. Подасмо зміст скарги, яка була подана до Мукачівського міського суду.

Мукачівський міський місцевий суд 89600, м.Мукачево, вул.Толстого,15 кандидата у депутати в Мукачівську міську раду по 26 виборчому округу, 18 дільниця п.Вірага Йосипа Йосиповича 89600, м.Мукачево, вул.Трудова, 12

СКАРГА

на рішення територіальної виборчої комісії
про результати голосування по 18 дільниці, 26 виборчого округу
по виборах у Мукачівську міську раду

31 березня 2002 року відбулися вибори депутатів у Мукачівську міську раду по 18 дільниці 26 виборчого округу, де я був зареєстрований територіальною виборчою комісією як кандидат у депутати в Мукачівську міську раду. В результаті голосування переміг кандидат у депутати п.І.В.Герей.

Вважаю, що вибори по 18 дільниці були проведені з порушенням виборчих прав ромів та вимог Закону України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів". Так, зокрема, по дільниці зареєстровано 1451 громадян, які мають виборче право. В день виборів на дільниці проголосували 605 громадян. Під час виборів мною та моїми спостерігачами зафіксовані факти, коли близько 100 ромів не впустили у приміщення дільниці та протримали на вулиці до закриття виборчої дільниці. Крім того, не була забезпечена таємниця голосування виборців. Багато ромів не могли голосувати у спеціально призначених для цього кабінках. Під час того, як вони заповнювали бюлетени, до них підходили представники інших кандидатів та представники дільничної комісії та вказували, за кого необхідно голосувати, де потрібно ставити позначки. Причому використовували неграмотність та незнання ромами української мови. Також мали місце факти попереднього підкupu виборців-ромів.

Таким чином, були грубо порушені мої права, як кандидата у депутати в Мукачівську міську раду, та права виборців 18 дільниці на законні, чесні й справедливі вибори. Що, без сумніву, вплинуло на результати голосування по 18 дільниці 26 округу по виборах у депутати Мукачівської міської ради.

Враховуючи наведене вище, прошу визнати недійсними результати виборів по 18 дільниці 26 виборчого округу по виборах у Мукачівську міську раду та рішення територіальної виборчої комісії про результати голосування по цій дільниці.

03.04.2002р.

Кандидат у депутати в Мукачівську міську раду по 26 виборчому округу, 18 дільниця Вірага Йосипа Йосиповича

Про результати розгляду скарги читачів повідомимо в одному з наступних номерів газети.

Деякі, як скажімо мер м.Берегово Йосип Жупан, який набрав на виборах міського голови 2649 голосів, приймають вітання. Лише 10 голосів пан Йосип переміг. Хотів бути мером і Василь Буришин. Однак набрав 2 397 голосів.

Довелось нам у Берегові почувати й таке. У списку було чимало й "мертвих душ", які дуже активно голосували, а деякі не знаходили своїх прізвищ у списках.

Багатьом було дивно, що "демокозівці", які навіть мали свою газету, очолювану п.Миколаєм Горватом, зазнали фіаско, як і їхній голова п.Гузинець "Пролетів" і журналіст, який робить свій маленький "бизнес", експлуатуючи ромську тематику, Михайло Папіш, як і полковник Михайло Форкош. Один Михайло (Папіш) кандидував у обласну раду, а інший - у Верховну Раду. У пана полковника пан журналіст був довіреною особою. Як бачимо, не пощастило обом.

Ромська пошта, а відомо, що вона найоперативніше працює, доносила і різні казуси стосовно виборчих перегонів по Берегівському виборчому округу №72.

3. : РОКОШІ Белко В./ без табору /
4. : РАКОВ Ретан К.
5. : ТИШЕЛ Рене
6. : РОКОШІ Ле
7. : ГОРВАТ
8. : П о л
9. : П о л
10. : МІКО
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30. : ДОКОШІ Казимир К./ без табору /

Всім кандидатів виборували депутатський мандат. З-поміж них роми виділяли двох - Іштвана Гайдоша та Миколу Ковача. Лідировав Микола Ковач, голова Закарпатського КМКС. Але досвідчені чиновники, які, очевидно, симпатизували голові райдержадміністрації есдексу п.Іштвану, зробили невеличку підліжку панові Миколі.

Являю на світ ще одного Миколу Ковача. Довелось отримати комісію під "мудрим" керівництвом пана Орбана витратити кілька днів, щоб рахувати, перераховувати та допраховувати голоси.

Отже, Іштван Гайдош отримав 32 255 голосів, на друге місце вийшов М.М.Ковач, який набрав 31 079 голосів. Третім іде М.І.Ко-

Сі бахт! Є серенча!

"Романі Яг" у трьох своїх номерах від 27 лютого, 13 березня, 27 березня підтримувала кандидата у депутати Верховної Ради України та кандидата на посаду Ужгородського міського голови С.М.Ратушняка. Жартують гаджо: "Переїде ром дорогу - буде серенча"! А нашу Вітаємо!

газету читають не лише роми, а й представники інших національностей, то успіш Сергію Миколайовичу був запрогнозований!

Підтримала газета "Романі Яг" і кандидата у депутати Ужгородської міської ради Йосипа Адама - президента Конгресу ромів Закарпаття "Праліне" (газета "Романі Яг" від 27 березня ц.р.). Він має також серенчу як і Василь Горват - биров табору с. Порошково Перечинського району. Вітаємо і Карла Горвата - биров табору с. Мала Бийгань Берегівського району, Калмана Горвата - президента асоціації громадських організацій по захисту інтересів угорських ромів Закарпаття "Ліберта", який став депутатом Берегівської міськради, Йозефа Боди, котрого обрано до Чопської міської ради та багатьох інших.

Йосип Віраг: дякон Церкви Живого Бога (м.Мукачево). Я не наркаю на виборців. Не їх вина у фальсифікації та й у іншому...

Вибори по одномандатному виборчому округу №71, виборчої дільниці №18 м.Мукачево проходили з порушеннями. Це зафіксовано у документах. Скажу коротко про кілька фактів. Вибори почалися із значним запізненням. Приміщення було для такої маси людей, які приходили сюди, вкрай тісним, багатьох ромів просто не допущено до голосування.

Маш паспорт - дуже добре. Не маш - теж не погано.

Комісія з ромів, тут же на місці, зафіксувала порушення. Чим закінчиться цей маленький казус із безліччю інших - вам, дорогі читачі, повідомимо.

Зауважимо ще й таке: На підрахунок голосів членів виборчої комісії по виборчому округу №19 Калмана Калмановича Сабова не допустили, як ще двоє: Іштвана Геїзовича Паппа та Данила Даниловича Герича.

РОМ-ПРЕС

Президент України, після відвідання при- тулку для неповнолітніх Головою Адміністрації (керівником блоку "За Єдину Україну") Володимиром Литвином, доручив уряду і місцевим органам влади прийняти заходи з профілактики безпритульності серед дітей і підлітків та посилення відповідальності державних органів і громадських інститутів за забезпечення соціальної реабілітації неповнолітніх. Повина бути розроблена Національна програма. Невже зміниться на краще життя ромських дітей і підлітків? Поживемо - побачимо.

Наш земляк із Міжгірщини, який займає високу посаду голови ЦВК, Михайло Рябець підтвердив: населення України зменшується. Пана Михайла в пресі публічно підтримує, з одного боку, і лідер СПУ Олександр Мороз. Мовляв, за 10 років Незалежності населення держави дійсно скоротилося з 53 млн до 48 млн. громадян. Але при цьому соціалісти спостерігають таке: кількість виборців постійно зростає... Невже Президент, Верховна Рада не знають цього?

За день до виборів у Івано-Франківську сталося замовне вбивство: від кулі кілера загинув кандидат у депутати Верховної Ради, заступник голови облдержадміністрації Микола Шкрібляк. Стріляли вночі у темному під'їзді. Секретар обкому СДПУ(о) балотувався по одномандатному округу в Івано-Франківській області. Вбивцю чи вбивців не знайдено.

Депутатом можна стати і за ґратами. Цю тезу довели власним прикладом виборці 121-го округу Мостиського району на Львівщині, віддавши свої голоси за лідера УНА-УНСО Андрія Шкіля. Його звинувачують в організації беспорядків 9 березня 2001-го року.

У Великобританії на 101-ому році життя тихо пішла з життя королева-мати Єлизавета. З нею попрощалася королівська сім'я, а потім труну було перевезено у Лондон, у королівську церкву Сент-Джейкського двору, де протягом чотирьох днів покійній віддавали почесні всі, хто мав до цього доступ.

"Президент цього року має піти у відставку", - так заявляє (і не вперше!) лідер Соцпартії Олександр Мороз. Соціалістів Сан Саніча обурює "прослуховування" в офісах, оголошення "війни" проти соціалістів, інше. Мороз категоричний: якщо виборче мандат у парламент - намагатиметься втілити в життя свій задум. До речі, соціалісти під керівництвом пана Мороза здобули перемогу у виборчих перегонах. Що буде далі - побачимо.

Мер столиці Олександр Омельченко, котрий напередодні виборів побував на Закарпатті, підтвердив: столиці України не дозволить "згальтувати" себе олігархам. Він також навів приклади, які шокували: "Депутати-есдеки від Закарпаття прийшли в край і вирубили ліси, викачали воду і пішли в Київ". Пан Омельченко надав Закарпаттю допомогу, яка сягнула понад 7 млн. грн. Цкаво, а скільки з цієї суми витрачено (чи буде) на ромське населення? Хто відає - повідомте нашу газету.

Словацька будівельна організація "Бордейовське Поземне Ставби" передала у дарунок вірникам римсько-католицької церкви (мікрорайон Ужгорода "Радванка") будівлю колишнього ресторану "Радванка". Тут буде обладнано каліцію (1-й поверх), а на другому - зал для занять із мовлоду.

60 відсотків дітей, а серед них переважно число ромів, народжуються хворими.

З громадської приймальні

Ночуємо на лавицях...

В обласне культурно-просвітнє товариство "Романі Яз" та в громадську приймальню всеукраїнської ромської газети "Романі Яз" звернулася жителька Чопа Аза Олександрівна Адам, 1966 року народження. Ось що вона розповіла:

Після смерті чоловіка - Адама Пішти Степановича я залишилася з двома дітьми шкільного віку. Моїм - 13 років, а Анка має 9 років. Власне, опинилася на вулиці. Досі проживала у свекрухи Марії Юліївни Адам. Ми всі тулилися у тій, маленькій кімнатці. А всього дві кімнати. Посудить самі, як нам жилося: 3 ситі - 5 дорослих і семеро дітей. З них четверо шкільного віку, а троє - дошкільняти.

Коли свекруха відмовила нам у тій кімнатці, то я із двома дітьми ночую у різних людей. Дуже часто на вокзалі на лавиці проводимо ніч. У голоді та холоді.

Рідні чоловіка по суті сигналізи нас. Як кажуть, живіть під небом. Я просила і голову Чопської міськради пана Поленка виникнути у нашу ситуацію, допомогти вдові з дітьми, виділивши кімнату, придатну для проживання. Діти з логоту не відвідують школу. А вчитися хочуть.

Товариство "Романі Яз" та редакція газети сподіваються, що нова влада міста Чоп допоможе громадянці, яка опинилася в біді

Скарга А.О.Адам на контролі.

Був третій день Великодня для тих, хто притримувється Григоріанського календаря. Сонячна погода днина вивела ромів на вулицю.

Побіля кожної хати розбрунухувалися фруктови дерева - яблуні, сливи. Білим цвітом прикрасилися абрикоси. Привернула увагу купка молодих привабливих ромок. У них ми поцікавилися, чи вдалося цього року посмакувати паску? Загалом розпитали і про життя, роботу, відпочинок (до слова, тут більша частина розмовляє угорською. Отож виручав у розмові перекладач Мирослав Горват).

Клара Горват, 20 років:

Раніше, себто у попередні роки, спечену і прибрану паску носили святити у церкву. Цього року трохи змінили традиції. Наш пастор Церкви Живого Бога привітав нас зі святом, сказав проповідь і побажав смачної паски. Благо, цього року було дещо і до паски - сир, м'ясо, вино, фрукти, які придбали на ринку за заробленими грошми в Угорщині. Мені 20 років, закінчила 8 класів місцевої школи. Знаю писати, читати, рахувати. З хлопцем, з яким зустрінаюся, скоро одружимося. Хочу мати, як і всі, дітей.

Ірина Варга, 27 років:

Як і кожного року, цього теж пекли з батьками паску. Бо я ще незаміжня. Друга моя половинка ще блукає по світу, - вдалася до гумору Ірина. - На жаль, вечорами з двічатами немає куди піти відпочити. Отож наш відпочинок часто проходить під он тим каштаном. Благо, є у нас тепер молитовний дім Церкви Живого Бога, де часто збираємось. Багато чого корисного і цікавого розповідає пастор. Нас мусить поєднувати любов до себе, своїх рідних, до Бога, незалежно хто ти є - простий селянин чи вчитель, - філософствувала далі Ірина, хоча досить сором'язливо була спочатку.

Онїка Вігар, 17 років:

Цього року я вперше пекла і давати туристів, от тільки великі посадови мужі цим не переймаються. Буквально наприкінці минулого місяця у великих містах Західної Європи, напередодні відкриття туристичного сезону, пройшли великі міжнародні виставки.

Одна з виставок, яка експонувалася у Берліні, мала представників з Києва, Східної України, Одеси, Дніпропетровська. На жаль, такий благодатний для туризму Закарпатський край не спроміг послати бо-

Як смакувала паска ромам села Яноші?

Іла паску зі своїм чоловіком - Габорем Варгою. Дев'ять місяців тому виїхала за нього заміж. Він - помічник пастора. Дуже хороший чоловік. З нетерпінням чекаємо народження дитини, хоча я лише два місяці вагітна. Живемо окремо на квартирі, яку винаймаємо. Хочемо побудувати невеличкий власний будинок, отож мусимо змагатися і якісь гроші заробляти. Іздиємо до Угорщини на заробітки. Хоча, гадаю, наші одновірці нам допоможуть. У мене не було можливості вчитися, отож для моїх рук мусай шукати "чорну" і важку працю.

Якраз у цей час повз нас проходив молодий хлопчак з сумкою в руці. Виявилось, 25-річний Степан Молнар прямував до Берегова, в пологовий будинок, де 1 квітня його дружина Катя народила першого хлопчика. Ім'я ще не придумали новонародженому, бо сподівались на дівчинку. "Як Бог дав, так і має бути", - резюмував Степан. Вибачився, що довго не може з нами розмовляти, бо уже давно хоче ба-

чити свою дружину і немовля. А ще холонув обід, який приготувала теща. За словами Степана, одружитись він вирішив лише тоді, коли зузвів трохи призибрати грошей. Не раз перетинав українсько-угорський кордон, куди возив фасоло, горхи продавати. Не раз працював на будівельних майданчиках. Зі своєю родиною побувавував свій, хоч і невеликий, але затишний будинок.

Як почули зі слів своїх співрозмовників, з приходом пастора і побудови молитовного дому, а також з відкриттям школи, почали дивитися на світ іншими очима. Своїх дітей вони охоче ведуть до школи, аби навчилися писати, читати, рахувати, а також відвідують заняття Церкви Живого Бога. Кажуть, що тепер легше справляється з бідами. Сподіваються, що пасхальний кошак на ступеню року буде багатшим... Дай, Боже!

Божена Савко, ромський табір у с. Яноші Березівського району

СТАВИМО ПРОБЛЕМУ

Хто зрушить з мертвої точки Закарпатський туризм?

Закарпаття - благодатний край для розвитку туризму. Тут гдами можуть стати представники різних національностей, які населяють область. У світі зовсім невеличкі країни, як наприклад Андорра, які живуть з розвитку цієї галузі. Туристичний бізнес може давати значні надходження у край зубожілий бюджет, з нього уже перепадає децима і найменше незахищеним прошаркам населення, в тому числі й ромам.

Є нам що показати і чим при-

дай однієї людини, яка б вивчила досвід організації різних видів туризму. Мені довелось на виставці у Берліні спостерігати і розмовляти з представниками різних держав, яких цікавило Закарпаття. Гірськоколийний туризм, велосипедний, пішохідний, інший.

Найвизрашніше були представлені Львів та м.Київ.

Туристичні маршрути можна прокласти не тільки на гору Говерлу чи гору Менчул, але й на інші вершини з мальовничою природою, чистим повітрям, мінеральними джерелами.

На виставках була представлена та інфраструктура, яка характерна для розвитку.

В першу чергу - це перетин кордонів. Туристам треба створити "зелений коридор", починаючи з перших кроків перебування на українській землі. Важливо посприяти у візовому режимі. Одним словом, туризм - прибуткова галузь.

На світлині: група учасників виставки, посередині - Андріана А.Гельміт.

У ПОШУКАХ НОВИХ УМОВ ДЛЯ РОМІВ

Інтерв'ю Ніколає Георге Європейському Ромському Правовому Центру

У вересні 2001 року редактор журналу «Рома Райтс» розмовляв з Ніколає Георге, заступником Бухарестської громадської організації «Романі Криз» і радником з питань Рома і Сінті Кабінету демократичних інститутів і захисту прав людини організації з безпеки і співпраці в Європі, який знаходиться у Варшаві, про політичну участь, ромську політику і громадську правову роботу в Європі.

— Пане Георге, ви працюєте вже понад десять років у сфері ромських прав. Ми б хотіли поговорити з вами про «політичну участь». Що змінилось від початку 1990-х? У чому ви бачите прогрес? Куди ми маємо йти далі?

— Я гадаю, що все почалося з хаосу, і ми починаємо визначати зараз деякі лінії. Хаос на початку 1990-х років був продуктивним, він був, як великий удар. Було тепло, світло, енергія, ми працювали на різних роботах. Був ентузіазм, процвітання, з якими роми увійшли в громадське життя. Це був період, коли велика кількість людей почали працювати в організації й партіях. Дільність приймала різні форми в різних країнах, залежно від політичного, так би мовити, клімату. Візьміть, наприклад, Чехословаччину. ROI - ромські громадські ініціативи прийшли, як вид юніорського партнерства дисидентської групи «Чартер 77», яка мала силу. Вони знаходилися на прогресивному шляху. Президент Гауел зустрівся з Емілом Шукою в Братиславі, і ROI увійшли з її членами парламенту в три парламенти: Чехословацький Федеральний Парламент, Чеську і Словацьку нижні палати. Зараз більше не існує ROI в Чеських і Словацьких парламентських палатах, і між двома країнами є тільки Моніка Горватова. Вона у списку партії Союзу свободи і не має зв'язку з попередньою генерацією ромських політиків. Вона увірвалася, як метеор у ромську політику.

Отже, якщо говорити про Чехословаччину і пост-Чехословаччину, то бачимо ситуацію, у якій зараз є велике зменшення присутності ромів у парламенті. Ромська партія майже відсутня, у суспільстві зростає неприязня ромів, як свідчить громадянський закон 1993 року, та відхід багатьох ромів з країни. Отже, за 10 років відбуваються втрати у ромській політиці. Президент Міжнародної ромської Унії Еміл Шука зауважив, що, перш за все, причиною цієї втрати є розпад Чехословаччини. Він говорить: кількість ромів у Чехії є малою для представлення їх в політичній системі. Загалом, політична ромська партія у Чеській Республіці мертва.

Еміл Шука також зазначив, що однією з причин занепаду ромських політичних партій є розвиток громадських організацій. Це інший прояв у країні: шалене збільшення ромських неурядових організацій. В Болгарії, Румунії, Словаччині є сотні громадських організацій. Це, правда, не знищує політичні партії, але помітно, що протягом 10 років роми досідрили різноманітні форми політичного досвіду і політичної участі: через неурядові і традиційну політичні форми. Це вже досягнення: я гадаю, що ми маємо багатоманітність каналів, аби проявити себе і мобілізувати у політичному житті. І тепер, після десяти років, вважаю, ми маємо

почати розраховувати і складати стратегію, яким шляхом йти. Дехто у політичних партіях дивиться критично на роль громадських організацій. Вони говорять: «Дивіться, наша юна і талановита, освічена молодь збирається працювати у громадських організаціях, виконуючи, по суті, суспільно-громадську роботу гуманітарну, цивільні права і т.д. Вони не цікавляться ромською політикою. Хто залишився в політичних партіях? Тільки стари.»

Отже, в ромській політиці зараз криза. Розумні - залучені у роботу громадських організацій, де в них краща платня, вони самотверджуються, несуть менше відповідальності перед народом і є менш демократичними. Це б могло бути моєю критикою у бік Інституту Відкритого Суспільства, Ради Європи, програми PHARE Європейської Унії, які можна вважати, через їхні фінансові переваги, відповідальними за велике збільшення громадських організацій. Це може бути також симптомом дефіциту генерації, але це те, за що я переживаю: як ми започаткуємо ромську політику?

Що вселяє надію, то це ромська виборча політика, де роми почали займати відповідну роль в кожній окремій країні. Також вселяє надію і зростання індивідуальної ромської участі в основних політичних напрямках. До прикладу, Моніка Горшкова з Чеської Республіки і Нормундс Рудеван з Латвії. Зараз є двоє ромів в болгарському парламенті від різних партій. В Румунії є один ромський представник в основній соціал-демократичній партії, і ми ще маємо досі зарезервоване місце (одне крісло в румунському парламенті зарезероване для ромського представника). В Румунії ромська партія (Partida Romilor), яка існує вже десять років, два роки тому, перед останніми виборами, вирішила не висуватися самостійно, а у альянсі з соціал-демократами, коли вони перебували в опозиції. На місцевому рівні ця стратегія деякою мірою загубилася, але на національному рівні ця стратегія довела себе. Роми мають представника, який є головою парламентської комісії з захисту прав людини, прав меншин і церков. Вони мають радника президента, державного секретаря в Міністерстві громадської інформації і близько 40 представників на місцевому рівні. Що вже само

по собі добре. У Болгарії чотири чи п'ять ромських партій, які балотувались, програли на виборах, тоді, як ті роми, які йшли через індивідуальні партійні квитки, зараз у парламенті.

Якщо говорити, як політичні ідеології починають поєднуватися у ромському світі, то більшість з них базуються на етнічному мисленні: «Ми - роми, ми - етнічна ромська партія, ми маємо йти вперед як роми.» Ми мало говоримо про політичні ідеології: хто соціал-демократ, хто ліберал і т.д. На мою думку, це помилка. Ми досі на початку розширення нашої ідеології.

— Ви є радником з питань Рома і Сінті Кабінету демократичних інститутів і захисту прав людини організації з безпеки і співпраці у Європі. Що зробило ваше управління для збільшення вагомості ромів за останні кілька років?

— Ми потрапили гроші й сили на організацію ряду круглих столів з метою зібрати разом основні конкуруючі міжнародні ромські організації і допомогти їм в досягненні узгодженої програми, аби представитися їхнім партнерам на міжнародному рівні. І досягли певного успіху. Правда, все це нестабільно. Досі, по суті, існує гра з нульовим результатом між головними ромськими організаціями. Одна сторона виграве все або ж все втрачає. Я продовжую роботу в цьому напрямі, оскільки вважаю це дуже важливим.

У майбутньому також планує приділяти багато уваги вихованню ромської виборчої політики з метою збільшення кількості ромських обранців у країнах регіону ОБСЄ. Я б хотів бачити більше ромів зі знаннями правил гри у політиці.

Мірю про транснаціональну ромську виборчу - здійснити механізм, де наші лідери обирались би демократично. Хочу бачити більш демократичну ромський рух.

Продовжую роботу і в ОБСЄ, почав у 1990 році, аби знайти механізм міжнародного визнання ромів, як народу в диспорі. Проблема ромів часто обговорюється в ОБСЄ і є пріоритетною. Ми вже можемо думати про ромську мирну конференцію - побудувати мир між ромами і суспільством, побудувати політику між ромами та іншими народами. Мирну конференцію для врегулювання питань ромів на Балканах, аби роми стали законними і рівноправними членами балканського народу. Можна обговорити Європейську правову ромську хартію, запропоновану кілька років тому Рудко Рудевичем. Можливо, поговоримо про «ромську націю - ідею», представлену Емілом Шукою. Про використання прав людини на практиці може також знайти своє місце у цьому механізмі. Існує багато перспектив, які можна узгодити, але я б хотів сити за один стіл з усіма, так би мовити, гравами - урядовими і неурядовими. Нам потрібно розробити наші умови наших мирних переговорів.

Переклад Н.Попович із журналу «ROMA RIGHTS»

РОМ-ІМПРЕС

Днями обнародовані основні показники соціально-економічного розвитку областей України за 2001 рік. Скажімо, торік промисловість Закарпаття виробила в нинішніх цінах продукції на 803,3 млн. грн., що, порівняно з минулим роком, більше на 21%. За темпами приросту промислового виробництва наша область із 27 суб'єктів (24 області, Автономна Республіка Крим, Київ та Севастополь) посідає сьоме місце в Україні. Чи радити з цих показників?

На Закарпатті є 23 підприємства, які виробляють різноманітні вина та коньяки. Можна б і більше, але в наш край завозиться дешева горілка з сусідніх областей. Відомо, горілка - то гроші до місцевого бюджету. Децю інша (оптимістична) ситуація з виробництвом вин. На жаль, на підприємства корпорації «Закарпатсвадінпром» неохоче, навіть на найчорнішу роботу, приймають ромів. Між тим серед них незначне число споживачів «зеленого змія». Виділо б мати таких робітників. Чи не так?

На прес-конференції для представників ЗМІ начальник управління освіти ОДА Борис Качур подав інформацію про готовність освітян до нових форм навчання - перехід на дванадцятирічну форму навчання, обов'язкове вивчення іноземної мови з 2-го класу і т.д. Йшлося також і про літнє оздоровлення дітей: створення таборів праці та відпочинку тощо. Прикро, але пан Борис забув інформувати журналістів як упроваджуватимуться «нові форми навчання» у ромських школах, де навчаються юні їх вихованці... Жаль.

Заступник голови Закарпатської облдержадміністрації Петро Трачук нещодавно в урочистій обстановці вручав державні нагороди групі ветеранів війни. Хоча, й серед ромів краю є ті, хто виховував священний обов'язок захисника Вітчизни у роки війни, але про них забувають, готуючи подібні представлення для відзначення. Невже Петро Антонович, недавній секретар Ужгородської міськради, не знає: молодому поколінню ромів дорого імена ветеранів і учасників Великої Вітчизняної війни, як і їх вшанування.

Бібліотека культурно-просвітнього товариства «Романі Яг», як і перший в області ромський музей, очікують компакт диск «Закарпаття» (до речі, перекладений 8 мовами). За свідченням компетентних людей, згаданий диск передається у безкоштовне користування начальним закладам, бібліотекам і т.д. Крезнавча інформація, безпечно, потрібна і ромам. Чи не так?

На черговому брифінгу, на який «забули» запросити журналістів «Романі Яг» (21 березня с.р.), пан генерал Валерій Підбоячич, начальник СБУ в Закарпатській області, підсумував працю свого відомства за 10 літ незалежності України. Здійснило значну роботу в різних напрямках, зокрема, боротьбу з корупцією та організованою злочинністю, контрабандою тощо. Розглянуто й сотні справ із питання реабілітації (реабілітовано 11 402 особи, незаконно репресовані в часи тоталітарного режиму). Сьогодні в судових органах 5 останніх справ із питання реабілітації. Наразі невідомо: чи наявна серед них справа ромки, котра пройшла шлях від свого табору аж до Сибіру? Чекаємо повідомлення від служб пана генерала...

Лист до редакції

Нещодавно до редакції газети «Романі Яг» надійшов лист від мешканця м. Мукачєво Дюли Михайловича Адама.

ДОРОГА РЕДАКЦІЄ ГАЗЕТИ «РОМАНИ ЯГ»

Можливо, ваша редакція мені допоможе отримати путівку для лікування у санаторіях умовою с.мт Солотвино. У мене діагноз - бронхіальна астма. З проханням надати путівку я неодноразово звертаю до пенсійного фонду, але безрезультатно. За національністю я ром, живу в місті Мукачєво. Маю урядове нагороду за трудові заслуги. Близько тридцяти років був членом Компарції. Усі ці роки працював на арзено-дугувій зварці кольорових металів, займався зваркою «чорних лицьків» для літаків. Також працював на плазмовій зварці серед арзону, азоту, кисню в Кисві (маю дипломи з Кисви). Останнім часом працював начальником водопровідно-каналізаційної служби Прикордонних військ, потім - товарознавцем. Сьогодні отримую пенсію у розмірі 129 грн. Зачайно, за таку пенсію путівку не купити, тому звертаюся до вашої газети за доброю порадою.

З повагою, Д.М. Адам

За роз'ясненням ми звернулися до завідуючого відділом у справах інвалідів, ветеранів війни та праці Головного управління праці та соціального захисту населення Микулаца Вячеслава Івановича:

— На жаль, серед путівок, якими володіє Головне управління праці та соціального захисту населення, нема путівок на санаторно-курортне лікування до с.мт Солотвино. Солотвинська алергологічна лікарня (така її офіційна назва) є єдиним медичним закладом на Закарпатті, де лікуються хворі на бронхіальну астму, і безпосередньо підпорядкована Управлінню охорони здоров'я.

На телефонний запит, адміністрація Солотвинської алергологічної лікарні нам повідомила, що пенсіонер Адам Дюла Михайлович з особовою медичною картошкою повинен звернутися до лікар-пульмонолога Мукачєвської міської лікарні. Після обстеження лікар-пульмонолог повинен дати дозвіл на лікування в соляних шахтах. Дозвіл дається тільки у тому разі, якщо пацієнт не має супровідних хвороб, які забороняють лікування бронхіальною астмою в умовах соляних шахт. І тільки потім Мукачєвська міська лікарня може надати путівку на лікування у Солотвинській алергологічну лікарню.

МУЗИЧНА СКРИНЬКА

Знайомтесь - група "Кабріолет"

Художній керівник пітерських ромів, які виступають під назвою "Кабріолет", Олександр Марцинкевіч. Яскраві, іскрометні, чуттєво-мелодичні композиції, покладені на чітку ритмічну основу, а також темпераметричний, пластичний, артистичний соліст-все це створює на сцені карусель кольорів та блиску. Ансамбль "Кабріолет" - лауреат всеромського фестивалю в Польщі, фестивалю "Пісні Росії" в Москві. Гастролював у багатьох країнах Європи, арабському Чехію, Данію, Швецію, де Екхій кліп за рейтингом у ввійшов до десятки країн. Нещодавно група випустила нові альбоми "Цепи" та "Неповторимая", які, до речі, можна вільно придбати у магазинах та кіосках з аудіо-продукцією, причому в усіх областях центрів України, враховуючи і Ужгород.

До збірників увійшли різні за тематикою композиції: починаючи піснями про нещасне кохання, завершуючи - тугою в'язнів за свободою. У текстах вистачає образів, які передають ромський

національний колорит: це і кінчвороний, і рідний табір, і шатро, і гітара, і кохана подруга, і вчна, як буття любов, страждання від розлуки... Зустрічаються гарні порівняння, засоби гіперболізації та персоніфікації. Наприклад, у композиції "Не ругай мене мама" зламана коханням душа порівнюється з білим лебедем, який летить у нм; у пісні "Розы" червоні троянди символізують кохання, тут же використано прийом гіперболізації - "Мои глаза от слез ослепли и как я постарел"; у пісні "Зеленые глаза" очі жадано людини порівнюються зі світлом у

тумані дня; у композиції "Белый снег" образ снігу символізує сиве волосся (між іншим, пісня ця виконується ромською мовою). Окрім вищезгаданих, до збірників увійшли й одноіменні з альбомами пісні "Цепи", "Неповторимая", і, звичайно ж, речі, які вже стали хітами "Любовь цыгана", "Малыш", "Она сзра", "Убегу", "Конь мой вороний", "Осенние дожди", "Без тебя", "Жил не тужил", "Только ты", "Косык". Про останню хочеться сказати окремо. І не дуже приємне. Адже в ній прослідковується відверта пропаганда наркотиків, що значно

підбиває позитивний імідж рома, якого так старанно дотримуються деякі старанські видання.

Потрібно зазначити, репертуар ансамблю дуже широкий. Слухачів, які знайомі з творчим доробком групи, певно не залишили байдужими й такі пісні, як "Тайна", "Море любви", "Годы мои", "Чамбо", "Но иц вело", "Мари", "Аленушка", "Кто-то позавидовал", "Натали", "Ту би миро", "Гоп-гop-гop", "Нэлия", "Чужие", "Лейми", "Осень", "Мама", "Ту на халясов" та інші. Ще б пак! Адже хіба можна слухати спокійно плач ромської скрипки, чи веселий танок, що виграють цимбали?!
До речі, переважно більшість пісень (і слова, і музику) лише сам керівник групи, він же і соліст, Олександр Марцинкевіч, який про своє виконання каже: "Ми граємо не тільки традиційний матеріал, але й свої пісні - ромську мелодію, покладену на сучасні ритми з аранжуваннями. Хотілося б, аби нас знали не тільки у Європі, але й в Росії та інших країнах СНД."

У піснях "Кабріолету" вловлюється вплив індійських, грецьких, арабських, традиційних ромських мотивів, які самі музиканти пояснюють історичним походженням народу Рома та впливами різних культур під час міграції. Існує легенда, багато років тому роми були в Індії представлені вузьким колом людей, які володіли спеціальними знаннями. Одного разу вони вирішили донести ці знання до інших людей, але поки йшли, забули, куди прямують. Так вони й блукають до сьогодні. У Росії ромський фольклор представляє собою окремих пласт музичної культури, який давно вже став невід'ємною частиною російського романсу, зберігаючи при цьому достойні традиції й на сьогодні.

І саме зараз, завдяки творчості групи "Кабріолет", українська аудиторія матиме можливість зануритися в глибочинь багатогранної ромської душі, охопити й зрозуміти її. Сучасні ромські пісні у виконанні артистів групи розчулюють навіть найзачерствіліших й повернуть на очі слюзи.

На світліні: ансамбль "Кабріолет" (соліст у центрі). Підготувала Мілена Цергедова

Романе чачіне

Ромські приказки

Джанел ке соде данда сі анде леско муй.
Знас, скільки зубів є у його роті
Нані бахт сі о мануш.
Гале щастя - то людина
Баро кашт мішкісар-дас
Велике дерево хотв розгойдати

Банддлас леско діл ла даратар
Згнулася його душа від переляку.
Вов гнді па песте ке вов тай о Дейл ехг сі.
Він думає про себе, що він і Бог це одне й те саме.

Вов совел ай е бахт са пала телема пірел.
Він спить, а щастя навколо нього ходить.
Дел дума, те на ашел нангес леско муй.
Дас розмову, щоб у нього не був рот закритий.

Допаш джовіндо -, допаш мувлло.
Напівживий - то є напівмертвий.
О мурш піравел е стаді, е ромні фері о діггло
Чоловік носить капелюх, а жінка тільки хустину
Е піври сі ла дакі е рой ле дадескі
Горщик - мамин, а локжа - батькова

РОМАНИ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства

Реєстраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія Навроцька**

Редакція не завжди підписує позицію авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Тельмана, 1/48а, телефон (03122) 61-58-05.
E-mail: romyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13. Умовн. друк. арк. 2. Тираж 2500. Зам. № 757

"Ромська красуня - 2002"

Наталія, 20 років
Мала Бийлян

Брігітта, 20 років
м.Ужгород

Рената, 18 років
м.Ужгород

Редакція газети "Романі Яг" й надалі запрошує ромських дівчат (віком від 12 до 20 років) взяти участь у фотоконкурсі. Для участі у конкурсі слід подати своє фото. Необхідно також вказати вік, місце проживання.

Веде рубрику "Ромська красуня - 2002" популярна ужгородська топ-модель Інгріда Тирпак.

Фотографії учасниць публікуватимуться кожного номера газети, а підсумки конкурсу підб'ються наприкінці року.

АНЕКДОТИ

- Що ти любиш, роме, коло вогнища робити, їсти чи гритися?
- Солонину смажити.

◆◆◆◆
- Со туке драго, роме, паша яг те керес, те хас вай те таватес?
- Балеvas те пекав.

◆◆◆◆
Ром принс дружині норкову шубку. Дружина роздивилась, побачила багато дірок.
- Це що?
- Це "норки".

◆◆◆◆
О ром андяс ла ромняке норково шуба (поштин). Е ромні роздігря, діггел бут хейва (гройлі).
- Кадо со?
- Кадо "норкі".

◆◆◆◆
Пришов ром сповідатися і питається батюшку:

- Чи то великий грїх, коли перекласти з кишені у кишеню?
- Ні, то не грїх.
- Ну тоді я перекладу годинник із вашої кишені.

◆◆◆◆
Авля о ром те руді (модлінен) пес пгучел ле рашаеастар:
- Кадо баро бійно (грїхо), кана претговав анда ехг посоти анде кавер посоти?
- На кадо най бійно (грїхо).
- Атунчіме претговав е овра (часо) анда тіпрі посоти.

◆◆◆◆
Зпнулися машини священика і рома.
- Бог дав, Бог і взяв, - каже батюшка.
- Як прийшла, так і пішла, - відповів ром.

◆◆◆◆
Маладе пен е роти рашаескі ай ле ромескі.
- О Девлоро диня, о Девлоро іля - гренел о рашай.
- Сар авля, каде ві гейлас - гпендас о ром.

Ромська кухня

Що готують роми Греції

КУРЯЧА ПЕЧІНКА НА ГОЛЦІ

Складові частини:
400 г курячої печінки
200 г сала

оля для смаження
сіль, перець, орегано.

Шматочки печінки варимо 2 хвилини, вибираємо, даємо воді стекти. Солимо, перчимо, посипаємо орегано. Сало нарізаємо тоненькими смужками й загортаємо до них шматочки печінки. Потім налізуємо на голки чи дерев'яні зубочистки. Смажимо в олії на слабкому вогні. Можна запекти також у духовці.